

سلسله مباحث تخصصی فقه اجتهادی / جلد اول
جایگاه عرف در فقه و اصول

پیام اجتهاد

جمعی از نویسندگان

ناظر علمی: علی الماسی

تدوین: احمد مرتاضی

پیام اجتهاد / نویسندگان محمد عبدی .۰۰ [و دیگران]؛ ناظر علمی علی الماسی؛ تدوین احمد مرتاضی.

قم علامه بهبهانی. ۱۳۸۹.

۱۳۰ ص. ۲۰۰۰ ریال؛ ۲-۰۵-۵۸۸۰-۶۰۰-۹۷۸

نویسندگان: محمد عبدی، مجتبی عرب سعیدی، اسکندر علوی، محمد یحیی قربانی، احمد مرتاضی.

کتابنامه

عرف (فقه)

عبدی محمد ۱۳۶۲. مرتاضی احمد ۱۳۶۲. الماسی علی ۱۳۶۱

۲۹۷/۳۴۲

۱۳۸۹ پ ۹ ۱۹۸/۶/۴۴ BP

شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۶۰۵۷۴

ب ۱۳۹۸

اسم کتاب: پیام اجتهاد

ناظر علمی: علی الماسی

تدوین: احمد مرتاضی

ناشر: علامه بهبهانی (ره)

تایپ و صفحه آرایی: سید علی حسینی

نوبت چاپ: اول / بهار ۱۳۸۹

شمارگان: ۴۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

شابک: ۲-۰۵-۵۸۸۰-۶۰۰-۹۷۸

*** کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ می باشد ***

مراکز پخش: قم، خیابان صفائیه، کوچه آمار، کوچه اردیبهشت، پ ۵۶

مرکز تخصصی فقه و اصول اهل بیت علیهم السلام ۷۷۴۲۸۷۳-۲۵۱۰

قم، خیابان معلم، معلم ۱۴، پ ۸، انتشارات علامه بهبهانی (ره) ۷۷۴۳۹۱۹-۲۵۱۰

چکیده

در بحث از جایگاه عرف در فقه و اصول، معروف بین شیعه این است که عرف تنها نقش تعیین موضوع را داشته، در احکام، حجیتی ندارد و نمی‌تواند برای یک موضوع مجهول و یا مشکوک حکمی از جانب خود تاسیس کند ولی در این نوشته در پی آنیم تا ضمن بررسی برخی متون فقهی و اصولی امامیه اثبات کنیم که در بعضی از موارد، عرف می‌تواند حکمی صادر کند بلکه از این بالاتر، شارع در بعضی موارد و موضوعات دخالتی ننموده، اساس حکم را به عرف احواله کرده و فهم عرف و روش آن را ملاک حکم قرار داده است.

کلید واژگان: عرف، اصل موضوعی و حکمی، حجیت، انصراف، استحسان.

مقدمه

عرف و فهم عرفی یکی از مستندات مهم و کاربردی در فقه و اصول می‌باشد بطوری که در بعضی از احکام شناخت موضوع و متعلق یک حکمی کاملاً به عرف واگذار می‌شود و یا در بعضی دیگر فهم عرفی از الفاظ و معانی یک حکمی که در بیان حاکم شرع به ما رسیده است موجب تثبیت و تبیین حکم می‌شود. بازگشت بعضی از مسائل اصول فقه نیز به عرف و فهم عرفی است که در این نوشته تبیین و بررسی می‌شود.

متأسفانه جایگاه عرف در فقه و اصول فقه شیعه به طور کامل و وافعی مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است. ولی در فقه اهل سنت به عنوان یک اصل اصولی مورد استدلال قرار می‌گیرد؛ بطوری که ملاک بعضی احکام را عرف قرار می‌دهند. **تعریف عرف**

برای عرف تعاریف زیادی ارائه شده است که به چند تعریف اشاره می‌کنیم: جرجانی عرف را به این صورت تعریف می‌کند: هر چیزی که طبع مردم آن را قبول کند و به کمک عقلشان آن را بپذیرند، عرف گفته می‌شود. (سلم الوصول، ص ۳۱۷)

بعضی از فقها فرموده‌اند: عرف چیزی است که طبع‌های سالم آن را قبول دارند و این با تکرار آن چیز و استقرارش در نفس حاصل می‌شود و به عبارت دیگر عرف همان عادت است.

با کمی تتبع در کتب اصولی در می‌یابیم که اصطلاح عادت در کلمات اصولی‌ها زیاد استفاده می‌شود خواه به جای عرف و خواه در کنار عرف. بنابراین تعریف دوم به نظر مناسب‌تر از تعریف اول است چون در تعریف اول، ابزار بودن عقل برای

فهرست مطالب

۷	چکیده
۸	مقدمه
۸	تعریف عرف
۹	تقسیمات عرف
۱۰	حجیت عرف
۱۰	اصالة العرف
۱۰	ادله‌ی حجیت
۱۲	عرف در احکام معاملات
۱۴	عرف در احکام عبادات
۱۶	عرف و انصراف
۱۸	عرف و بنای عقلاء
۱۹	عرف و اجماع
۱۹	عرف و استحسان
۲۰	عرف و سیره‌ی متشرعه
۲۱	عرف و ارتکاز المتشرعه
۲۱	قاعدہ‌ی جمع عرفی
۲۳	منابع و مأخذ
۲۷	چکیده
۲۸	طرح مسأله
۲۹	تعاریف عرف و مناقشات موجود در آن

۳۰	انواع عرف
۳۲	تفاوت عرف با ادله‌ی لویه
۳۳	حجیت عرف
۳۴	ادله حجیت عرف
۳۵	تعریف علم اصول
۳۶	جایگاه عرف
۳۷	دقت عرفی، تسامح عرفی
۳۸	نمونه‌هایی از بهره‌مندی اصولین از عرف
۴۵	منابع و مآخذ
۴۹	چکیده
۵۰	مقدمه
۵۰	تعریف و تقسیمات عرف عملی
۵۳	رابطه عرف، نیاز و احکام
۵۴	عرف عملی، مبین نیازهای شخصی یا نیازهای اجتماعی
۵۵	عرف، مبین نیاز حقیقی یا نیاز تمحیلی
۵۹	قدرت عرف در تعیین نیازهای شخصی
۶۱	عرف و نیازهای اجتماعی
۶۲	نتیجه
۶۴	منابع و مآخذ
۶۷	چکیده
۶۸	مقدمه
۶۸	عرف در لغت

۶۸	نقد:
۶۸	«عرف» و «معروف» در قرآن
۶۹	عرف در اصطلاح فقه و اصول
۶۹	منشأ عرف
۷۱	نقد
۷۲	نمونه‌هایی از تطابق قوانین عقلی و قرآنی
۷۳	قلمرو حکومت عقل و حوزه مأموریت آن
۷۳	نقد
۷۵	ادله لفظی و عقلی سند و مدرک، دلیل و منبع بودن عرف
۷۵	ادله اثبات
۷۵	ادله لفظی
۷۶	نقد
۷۷	ادله عقلی
۷۹	نقد
۸۱	ادله نفی
۸۲	اشکال برخی بر استدلال
۸۳	نقد
۸۴	منبع انگاشتن عرف
۸۵	نقد
۸۷	نظریه عدم شمول قلمرو شریعت و محدودیت آن
۸۸	ادله این اندیشه
۸۹	نقد

۹۰	نظریه شمول و جامعیت و گستردگی قلمرو شریعت
۹۱	ادله این نظریه
۹۲	ثبات شریعت
۹۳	نقد
۹۳	نتیجه
۹۴	منابع و مآخذ
۱۰۱	چکیده
۱۰۲	طرح مساله
۱۱۳	نتیجه
۱۱۵	منابع و مآخذ
۱۱۹	الحاجة و دورها فی حجیة العرف العملي
۱۱۹	الخلاصة
۱۲۰	نظریة انطباق احكام الشریعة علی العرف (معناها و آثارها)
۱۲۰	الخلاصة
۱۲۱	دراسة حديثة فی العرف و دوره الإثباتی
۱۲۱	الخلاصة
۱۲۲	تعریف العرف كقاعدة اصولیة وتبیین هذه النظریة وتحليلها
۱۲۲	الخلاصة
۱۲۳	البحث فی طرق رفع التعارض بین العرف الشرعی و العام و الخاص و اللغوی
۱۲۳	الخلاصة
۱۲۷	فهرست مطالب